

Przeracki, Jerzy

"Der Kreis Rössel. Ein ostpreussisches Heimatbuch", Erwin Poschmann, Kaltenkirchen/Holstein 1977 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 241-242

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Erwin Poschmann, *Der Kreis Rössel. Ein ostpreussisches Heimatbuch*, Heimatbund des Kreises Rössel, (Kaltenkirchen/Holstein) 1977, ss. 536, mapy, plany, ilustracje.

W Republice Federalnej Niemiec po II wojnie światowej wydano ponad dwadzieścia tzw. *Heimatbuchów*, czyli prac przedstawiających dzieje powiatów bądź miast, należących niegdyś do prowincji Prusy Wschodnie. Spośród byłych powiatów warmińskich opracowania takie przygotowano dla powiatu olsztyńskiego¹ i — co prawda w nieco innej formie oraz bez charakterystycznego podtytułu — powiatu lidzbarskiego², a ostatnio również dla powiatu reszelskiego.

W spisie treści tej książki figuruje ogółem 44 autorów (główni to Adolf i Erwin Poschmannowie, Robert Teichert oraz teksty Georga Materna i Eugena Brachvogla przerobione i uzupełnione przez innych), dlatego też nieporozumieniem jest wyeksponowanie na karcie tytułowej jako autora tego dzieła Erwina Poschmanna, podczas gdy jest on właściwie jego redaktorem naukowym.

Publikacja została przygotowana bez żadnej myśli przewodniej, stąd też i konstrukcja tego wydawnictwa wcale nie należy do przejrzystych. Wpłynęło na to umieszczenie w jednym zbiorze bardzo różnych rodzajów pisarstwa historycznego, a więc szkiców o znikomej niekiedy wartości poznawczej, wspomnień, reportaży, materiałów statystycznych, wykazów urzędników, wierszy, tekstów pieśni itp. Wartościowe i godne uwagi teksty najstarszych niemieckich badaczy historii Warmii stanowią zaledwie nieznaczoną część tej dziwnej mozaiki dziejopisarskiej. Jej kolejne fragmenty powstały w różnym czasie, ale zawsze na podstawie dawnych ustaleń. Nowych badań nie przeprowadzano. Gorzej, bo autorzy nie wychodzą poza ustalenia naukowe sprzed roku 1945. Chociaż książka ma charakter popularny, to jednak należało uwzględnić także dorobek historiografii powojennej.

Sprostujmy dla przykładu kilka potknięć faktograficznych. Na s. 11, przy omawianiu podziału administracyjnego Warmii przed 1772 rokiem, znalazło się mylne stwierdzenie, jakoby Bisztynek należał do komornictwa reszelskiego, podczas gdy naprawdę leżał on w granicach komornictwa lidzbarskiego³. Na s. 38 podano, że Henryk von Luter był warmińskim wójtem krajowym w latach 1333—1347, a w rzeczywistości sprawował on ten urząd tylko do 1342 roku⁴. Na s. 41 napisano, iż wojna trzynastoletnia trwała w latach 1453—1466, co trzeba uznać za przeoczenie, gdyż na ss. 104, 123 i 151 znaleźć można prawidłową datę jej rozpoczęcia, a więc rok 1454. Na s. 42 mamy informację, że wojna polsko-szwedzka miała miejsce w latach 1656—1660, a przecież rozpoczęła się ona o rok wcześniej. Na ss. 104 i 164 podano, iż ostatnia wojna Polski z Zakonem Krzyżackim rozegrała się w latach 1520—1525. Jednak na s. 152 mamy prawidłową datę jej wybuchu, a mianowicie rok 1519. Burmistrzami Biskupca w 1698 roku (wykaz na s. 131) byli Baltazar Zaraza (a nie, jak podano, Zacaza) i Jan Pompecki.

Niekompletny i wyjątkowo niestarannie sporządzony jest wykaz literatury

1 *Heimatbuch des Landkreises Allenstein*, (Langenhagen 1968).

2 *Kreis Heilsberg im Ermland*, Bensberg 1967. Do tego samego typu opracowań można zaliczyć znacznie wcześniej wydaną książkę K. Delbrücka, *Heimatfestspiel mit Bildern aus der Geschichte der Stadt und des Kreises Heilsberg i. Ostpr.*, Heilsberg (1913).

3 Zob. W. Thimm, *Die Ermlandkarte von Endersch (1755)*, *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands*, Bd. 35, 1971, s. 189.

4 *Altpreussische Biographie*, Bd. 1, hrsg. von C. Krollmann, Marburg/Lahn 1974, s. 413.

zamieszczony na ss. 496—497. Pomijając już brak w nim choćby podstawowych opracowań polskich⁵, razi brak imion autorów wykorzystanych prac (ma to miejsce w przypadku Georga Dehio, Kurta Dieckerta, Franza Dittricha, Ernsta Galla, Horsta Grossmanna, Bruno Hoffmanna, Alberta Strukata i in.).

Najbardziej wymownym przykładem niedokładności i niesolidności jest tu — według mnie — informacja, jakoby wydawcą *Deutsches Städtebuch. Handbuch städtischer Geschichte*, Bd. 1, Stuttgart — Berlin (1939) był Erich Schneider (s. 328, przyp. 6 oraz s. 496). Był nim oczywiście jeden z najbardziej zasłużonych niemieckich badaczy dziejów miast, prof. Erich Keyser.

Autorzy poszczególnych szkiców skupiają swoją uwagę jedynie na wybranych problemach, innych zaś nie dostrzegają, niektóre tylko sygnalizują, a pewne zagadnienia przedstawiają niezbyt obiektywnie. Niewłaściwie przedstawiają znaczenie roku 1772 dla dziejów Warmii, eksponują rok 1813 i wyniki plebiscytu z 11 lipca 1920 roku — przy pomocy jakże często zwodniczych danych statystycznych — nie doceniają antypruskich nastrojów okresu Kulturkampf na Warmii. Pisząc o latach II wojny światowej nie wspomniano prawie wcale o położeniu ludności polskiej i różnojęzycznych robotników przymusowych, zatrudnionych wówczas na omawianym terenie.

Skoro książka ta — jak wynika z uwag na s. 5 — przeznaczona jest dla potomności, należało chyba — przełamując wreszcie pewne bariery i opory — napisać o dokonaniach mieszkańców Reszla i okolic w ostatnim trzydziestolecie, a nie kończyć na roku 1945 (analogicznie zabrakło w pracy porównania sytuacji gospodarczej Warmii przed 1772 rokiem z procesem stagnacji ekonomicznej czy nawet marazmu miasteczek wschodniopruskich w pierwszej połowie XIX stulecia).

Książka otrzymała ładną oprawę graficzną. Publikacja przybliży czytelnikom problematykę warmińską, ale jej wartość naukowa jest niewielka.

Jerzy Przeracki

Maria Drabecka, Barbara Krzyżaniak, Jarosław Lisakowski, *Folklor Warmii i Mazur*, Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury, Warszawa 1978, ss. 584 + kinetogramy tańców, wybór (wkładka).

Dzieło Oskara Kolberga — jak pamiętamy — było zatytułowane: *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*. Kolbergowska tradycja etnograficznego parzenia na folklor stała się nieaktualna w czasach nam współczesnych, kiedy okazało się, że istnieje nie tylko „klasyczny” folklor chłopski, ale również folklor miejski, dawny i współczesny folklor środowiskowy, pewne typy subkultur. Nawet w najnowszych pracach o charakterze etnograficzno-etnologicznym¹ spotyka się postulat, aby traktować folklorystykę jako samodzielną dyscyplinę humanistyczną. Kultura materialna i społeczna zostaje wyłączona z zakresu pojęcia folkloru, tym samym zanika jego etnograficzny lub antropologiczny charakter. Podstawowym przedmiotem badań folklorystyki jako

5 Np. I. Janosz-Biskupowa, *Rozwój przestrzenny miasta Reszla*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie (dalej KMW), 1961, nr 2, ss. 161—182; też, *Rozwój przestrzenny miasta Jeztorany*, KMW, 1965, nr 1, ss. 3—16; Z. Nowak, *Rozwój przestrzenny miasta Bisztynka*, KMW, 1961, nr 3, ss. 376—384. Warta wymienienia jest także monografia *Biskupiec. Z dziejów miasta i powiatu*, Olsztyn 1969.

1 K. Zawistowska-Adamska, *Granice i horyzonty badań kultury ust w Polsce*, Warszawa 1976, ss. 163—164.